

ज्ञानगंगा घरोघरी

Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University, Nashik – 422 222

एम.ए. (शिक्षणशास्त्र)

EDU ५२१

घटक 1 : तत्त्वज्ञानाचा अर्थ आणि त्याची व्याप्ती
घटक 2 : शिक्षणतज्ज्ञांच्या दृष्टिकोनातून शिक्षणाचे तत्त्वज्ञान
घटक 3 : शैक्षणिक तत्त्वज्ञानातील पंथ किंवा संप्रदाय
घटक 4 : शिक्षण, मूल्ये व संस्कृती

घटक 1 : तत्त्वज्ञानाचा अर्थ आणि त्याची व्याप्ती
तत्त्वज्ञान म्हणजे काय?, तत्त्वज्ञान आणि जीवन ,तत्त्वज्ञानातील पंथ तत्त्वज्ञानाची व्याप्ती ,तत्त्वज्ञानाचे अभ्यासविषय , तत्त्वज्ञानाचा शिक्षणाशी संबंध ,शिक्षकांनी तत्त्वज्ञानाचा अभ्यास का करावा?शैक्षणिक तत्त्वज्ञान : चिकित्सा आणि अन्वेषण , शैक्षणिक तत्त्वज्ञान : एक आदर्शवादी ज्ञानशाखा शिक्षणाची उद्दिष्टे, अभ्यासक्रम, अध्ययन-अध्यापन, परीक्षापद्धती, इत्यादींसाठी शैक्षणिक तत्त्वज्ञानाची बैठक ,आधुनिक जगाचे तत्त्वज्ञान.

घटक 2 : शिक्षणतज्ज्ञांच्या दृष्टिकोनातून शिक्षणाचे तत्त्वज्ञान
प्लेटो, रुसो, फ्रॉबेल ,जॉन ड्युई , रवीन्द्रनाथ टागोर, स्वामी विवेकानंद, महात्मा गांधी

घटक 3 : शैक्षणिक तत्त्वज्ञानातील पंथ संप्रदाय-
आदर्शवाद,निसर्गवाद, वास्तववाद,कार्यवाद,पुनर्रचनावाद, सारतत्त्ववाद(उपयुक्ततावाद),तार्किक प्रत्यक्षतावाद, अस्तित्ववाद,

घटक 4 : शिक्षण, मूल्ये व संस्कृती
'मूल्य' या सकल्पनाचा अर्थ मूल्यांचे प्रकार संस्कृती संस्कृती व मूल्ये यांचा संबंध शिक्षण व संस्कृती

एम.ए. (शिक्षणशास्त्र)
EDU ५२१

शिक्षणातील सामाजिक व सांस्कृतिक यथार्थदर्शन
घटक 5 : शैक्षणिक समाजशास्त्राचा अर्थ आणि व्याप्ती
घटक 6 : डर्कहीम, वेबर व मॅनहीन यांनी प्रतिपादलेल्या शैक्षणिक उपपत्ती
घटक 7 प्रबोधनानंतरच्या भारतीय समाजाचे बदलते स्वरूप आणि शिक्षण :
घटक 8 शिक्षणाचा नवीन दृष्टिकोन : विचार आणि कृती

घटक 5 : शैक्षणिक समाजशास्त्राचा अर्थ आणि व्याप्ती
समाजशास्त्र म्हणजे काय? शिक्षण व सामाजिक स्तरीकरण यांतील परस्परसंबंध, राजकीय संघटनांचा प्रभाव ,आर्थिक प्रणाली व सांस्कृतिक संघटना.

घटक 6 : डर्कहीम, वेबर व मॅनहीम यांनी प्रतिपादलेल्या शैक्षणिक उपपत्ती
- एमिल डर्कहीम (1858-1917), मॅक्स वेबर (1864-1920) ,कार्ल मॅनहीम (1893-1947)

घटक 7 : प्रबोधनानंतरच्या भारतीय समाजाचे बदलते स्वरूप आणि शिक्षण
प्रबोधन म्हणजे काय? प्रबोधनकाल, प्रबोधन आणि राजकारण, परिवर्तनामागील अन्तःप्रवाह.

घटक 8 : शिक्षणाचा नवीन दृष्टिकोन -विचार आणि कृती
अनौपचारिक शिक्षण,आजीवन व निरंतर शिक्षण ,दूरस्थ शिक्षण ,वंचितांचे शिक्षण, पीडितांचे शिक्षण , शाळाहीन समाज, प्रबुद्ध व मानवीय समाजासाठी शिक्षण.

संशोधन पद्धती (EDU५२३)

घटक 01 संशोधन प्रकार आणि संशोधन पद्धती परिचय

घटक 02 ऐतिहासिक संशोधन पद्धती

घटक 03 वर्णनात्मक संशोधन पद्धती

घटक 04 सर्वेक्षण संशोधन पद्धती

घटक 05 सहसंबंधात्मक आणि अन्वायाम संशोधन पद्धती

घटक 06 व्यष्टी अभ्यास

घटक 07 प्रायोगिक आणि प्राय प्रायोगिक संशोधन पद्धती

घटक 08 कृतिसंशोधन पद्धती

घटक 09 पथदर्शक अभ्यास : स्वरूप व महत्त्व

संशोधनाचे प्रकार , सहसंबंधात्मक संशोधनाच्या पायऱ्या , सहसंबंध पद्धतीचे गुण व मर्यादा , अन्वायाम संशोधन पद्धती : संकल्पना, अन्वायाम संशोधन पद्धतीचे प्रकार

घटक 06 व्यष्टी अभ्यास

व्यष्टी अभ्यास : व्याख्या व स्वरूप , व्यष्टी अभ्यासाची उद्दिष्ट्ये, व्यष्टी अभ्यासाची वैशिष्ट्ये, व्यष्टी अभ्यासामागील मुलभूत मुलभूत गृहीतके , व्यष्टी अभ्यासाचे प्रकार , व्यष्टी अभ्यासाच्या पायऱ्या , व्यष्टी अभ्यासाची साधने / स्रोत , व्यष्टी अभ्यासाची प्रक्रिया , व्यष्टी अभ्यास : गुण व मर्यादा , अहवाल लेखनपूर्वीचे निर्णय

घटक 07 प्रायोगिक आणि प्राय प्रायोगिक संशोधन पद्धती

प्रयोग व त्यातील विविध संकल्पना , प्रायोगिक अधिकल्प , प्रयोगाची सप्रमाणता , प्रयोगाचे आयोजन करताना घ्यावयाची काळजी , प्रयोगाच्या कार्यवाहीचे विविध टप्पे , प्राय प्रायोगिक अभिकल्प संकल्पना , वास्तव, प्रायोगिक व प्राय प्रायोगिक अभिकल्पातील फरक , प्राय प्रायोगिक अभिकल्प : वैशिष्ट्ये व उपयुक्तता , प्राय प्रायोगिक अभिकल्प आराखड्याचे स्वरूप , प्राय प्रायोगिक अभिकल्पाचे प्रकार, प्राय प्रायोगिक अभिकल्पाच्या पायऱ्या

घटक 08 कृतिसंशोधन पद्धती

कृतीसंशोधनाचा उगम व विकास , कृतीसंशोधनाचा अर्थ व व्याख्या, कृतीसंशोधनाची वैशिष्ट्ये , कृतीसंशोधनाची विविध प्रतिमाने , कृतीसंशोधनाची क्षेत्रे , कृतीसंशोधनाच्या सर्वसाधारण पायऱ्या व नियोजन , कृतिसंशोधन माहिती संकलनाची साधने , संधानांची सप्रमाणता , कृतिसंशोधनाचे अहवाल लेखन.

घटक 09 पथदर्शक अभ्यास : स्वरूप व महत्त्व

पथदर्शक अभ्यासाचे हेतू , पथदर्शक अभ्यासाची गरज व प्रकार, पथदर्शक अभ्यासाचे फायदे , संशोधन पद्धती, नमुना निवड आणि साधनांच्या प्रमाणीकरणासाठी पथदर्शक अभ्यास, संख्यात्मक व गुणात्मक संशोधन यामध्ये पथदर्शक अभ्यासाच्या वापर , पथदर्शक अभ्यासाच्या पायऱ्या, पथदर्शक अभ्यासाने संशोधन कार्यात सुधारणा.

सांख्यिकी तंत्राचे उपयोजन EDU५२४

घटक 01 संशोधनाची विविध साधने

घटक 02 प्रश्नावली

घटक 03 मुलाखत

घटक 04 संशोधन निरीक्षणाचे उपयोजन

घटक 05 संशोधनासाठी विविध चाचण्यांचे उपयोजन

घटक 01 संशोधन प्रकार आणि संशोधन पद्धती परिचय

संशोधनाचे प्रकार, काळानुरूप संशोधन पद्धतीचे वर्गीकरण, माहिती विश्लेषण उपागमानुसार संशोधनाचे प्रकार

घटक 02 ऐतिहासिक संशोधन पद्धती

भूतकाळाचा अभ्यास करण्याची गरज , इतिहासाचा अर्थ आणि स्वरूप , ऐतिहासिक संशोधनासाठी संशोधकाची पात्रता, ऐतिहासिक संशोधनाचा अर्हत आणि उद्देश , ऐतिहासिक संशोधनाचे महत्त्व , ऐतिहासिक माहितीचे स्रोत , ऐतिहासिक साधनसामग्रीची चिकित्सा , ऐतिहासिक संशोधनातील पायऱ्या

घटक 03 वर्णनात्मक संशोधन पद्धती

वर्णनात्मक संशोधन : व्याख्या , वर्णनात्मक संशोधनाची वैशिष्ट्ये, वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीचे मुख्य प्रकार

घटक 04 सर्वेक्षण संशोधन पद्धती

सर्वेक्षण संशोधन पद्धत : अर्थ व व्याख्या , सर्वेक्षण पद्धतीचा संशोधनात वापर , सर्वेक्षण संशोधन पद्धतीची वैशिष्ट्ये , सर्वेक्षण पद्धतीचे हेतू, उपयोजन व योगदान , सर्वेक्षण संशोधन पद्धतीचे प्रकार , संख्यात्मक व गुणात्मक सर्वेक्षण संशोधन, सर्वेक्षण संशोधन पद्धतीच्या पायऱ्या , सर्वेक्षण संशोधन पद्धतीच्या मर्यादा , सर्वेक्षण पद्धत वापरताना येणाऱ्या अडचणी आणि उपाययोजना

घटक 05 सहसंबंधात्मक आणि अन्वायाम संशोधन पद्धती

सहसंबंध संकल्पना , सहसंबंध काढण्याची विविध तंत्रे व त्यांचे हेतू , सहसंबंध विस्तरण / वितरण चित्र , दोनपेक्षा जास्त चलांतील सहसंबंधाचे शोधतंत्र , सहसंबंधात्मक

घटक 06 संशोधन साधनाची विश्वसनीयता

घटक 07 संशोधनासाठी नमुना निवड

घटक 01 संशोधनाची विविध साधने

संशोधन साधने : अर्थ व स्वरूप , संशोधन साधनांचे संशोधनात महत्त्व , संशोधन साधनांचे प्रकार , संशोधन साधनांची अचूकता ठरविण्याचे काही सर्वसामान्य निकष , संशोधन साधन तयार करताना व वापरताना घ्यावयाची काळजी

घटक 02 प्रश्नावली

प्रश्नावलीचा अर्थ व व्याख्या , प्रश्नावलीचे फायदे व मर्यादा , चांगल्या प्रश्नावलीचे वैशिष्ट्ये, प्रश्नांचे प्रकार प्रश्नावलीचे स्वरूपानुसार प्रकार , प्रश्नावली प्रकाराची निवड , प्रश्नावली विकसनाच्या पायऱ्या , प्रश्नावलीचे प्रशासन, प्रश्नावलीची सत्यता, विश्वसनीयता आणि समप्रमाणता, प्रश्नावलीची सामाजिक मूल्ये

घटक 03 मुलाखत

मुलाखत : संकल्पना आणि संशोधनातील स्थान , मुलाखतीचे स्वरूप आणि प्रकार , संशोधनासाठी मुलाखत आणि अन्य हेतूसाठी मुलाखत , मुलाखत आणि इतर संशोधन साधने , मुलाखतीची प्रक्रिया , मुलाखतीचे प्रमुख फायदे, मुलाखतीच्या काही महत्त्वाच्या मर्यादा, मुलाखत घेणे व देणे : काही मार्गदर्शक तत्त्वे , मुलाखतीची विश्वसनीयता आणि सप्रमाणता

घटक 04 संशोधन निरीक्षणाचे उपयोजन

निरीक्षण संकल्पनेचे स्पष्टीकरण , निरीक्षणाचे प्रकार , निरीक्षणाचे नियोजन , निरीक्षण मापनाची विश्वासनीयता आणि सप्रमाणता / वैधता , निरीक्षण करताना घ्यावयाची दक्षता, निरीक्षण माहितीचे एकत्रीकरण , निरीक्षणाचा पूरक संशोधन साधन म्हणून उपयोग , केवळ निरीक्षणाद्वारे संशोधन, निरीक्षणातून मिळालेल्या माहितीचे विश्लेषण

घटक 05 संशोधनासाठी विविध चाचण्यांचे उपयोजन

चाचण्यांचे अर्थ , चांगल्या चाचणीचे / कसोटीचे निकष , चाचण्यांचे क्षेत्रानुसार प्रकार , इतर कसोट्या , प्रमाणित संपादन कसोट्या , चाचणीच्या प्रमाणीकरण प्रक्रियेतील विविध पायऱ्या , शिक्षकनिर्मित संपादन चाचणी आणि प्रमाणित चाचणीतील फरक, विविध चाचण्यांचे उपयोजन

घटक 06 संशोधन साधनाची विश्वसनीयता

विश्वसनीयता व सप्रमाणतेची गरज व महत्त्व , विश्वसनीयता संकल्पना व संशोधनात वापर

विश्वसनीयता मापनाच्या विविध पद्धती , विश्वसनीयतेवर परिणाम करणारे घटक , सप्रमाणता / वैधता संकल्पना व संशोधनात वापर , सप्रमाणतेचे प्रकार , प्रमाणतेवर परिणाम करणारे घटक , संशोधन साधनाची सप्रमाणता व विश्वासनीयता संबंध

घटक 07 संशोधनासाठी नमुना निवड

नमुना निवड : व्याख्या , नमुना निवड : पारिभाषिक संकल्पनांचा परिचय , नमुना निवडीचे फायदे , नमुना निवडीचे तोटे, नमुना निवडीची मूलभूत तत्त्वे , उत्तम नमुना निवड, नमुना निवडीसाठी आवश्यक निकष आणि टप्पे , नमुना निवडीच्या पद्धतीच्या , नमुना निवडीचे संभाव्यता व असंभाव्यता यावर आधारित मिश्र स्वरूप , नमुन्याचा आकार, नमुना निवडीतील त्रुटी , नमुना निवडीची विश्वासनीयता

एम.ए. (शिक्षणशास्त्र)

EDU ५२५

शिक्षणाचे मानसशास्त्रीय यथार्थदर्शन

घटक 1 : शैक्षणिक मानसशास्त्र स्वरूप, व्याप्ती व अभ्यासपद्धती

घटक 2. : वाढ व विकास

घटक 3 : अध्ययन (भाग-1)

घटक 4 : अध्ययन (भाग-2)

घटक 1 : शैक्षणिक मानसशास्त्र स्वरूप, व्याप्ती व अभ्यासपद्धती

मानसशास्त्राच्या विकासाचे टप्पे मानसशास्त्र : एक विज्ञान मानसशास्त्रातील विविध संप्रदाय ,शैक्षणिक मानसशास्त्रीय विचारांचा उद्गम व विकास ,शैक्षणिक मानसशास्त्राचे स्वरूप ,शैक्षणिक मानसशास्त्राची व्याप्ती, मानसशास्त्राच्या आणि शैक्षणिक मानसशास्त्राच्या अभ्यासपद्धती.

घटक 2: वाढ व विकास

वाढ व विकासाचा अर्थ आणि स्वरूप, विकासाची प्रमुख तत्त्वे, विकासाच्या उपपत्ती ,विकासावर परिणाम करणारे घटक, व्यक्तिभेद विकासाची विविध क्षेत्रे .

घटक3: अध्ययन (भाग-1)

अध्ययन सिद्धांत अध्ययन सिद्धांताचे वर्गीकरण समकालीन अध्ययन सिद्धांत - (क) स्क्रीनरचे साधक अभिसंधान (ख) बांदुराचा सामाजिक अध्ययन सिद्धांत (ग) गॅनेचा सर्वसमावेशक वर्तनवादी दृष्टिकोन (घ) ब्लूमचा प्रभुत्व प्राप्ती अध्ययन सिद्धांत (च) लेविनचा क्षेत्रीय सिद्धांत (छ)

आसुबेलचा अर्थपूर्ण शाब्दिक अध्ययन सिद्धांत (ज) रॉजर्सचा अध्ययन स्वतंत्रता सिद्धांत (झ) बुनरचा बोधात्मक संरचना सिद्धांत .

घटक 4 अध्ययन (भाग-2)

अध्ययनावर परिणाम करणारे आंतरिक घटक अध्ययनावर परिणाम करणारे परिस्थितिजन्य घटक विविध बाबींचे अध्ययन (अ) कौशल्य संपादन (आ) शाब्दिक अध्ययन (इ) संकल्पना अध्ययन (ई). सामान्यीकरण अध्ययन (उ) समस्या उकलन (ऊ) भावात्मक अध्ययन विविध अध्ययन उपपत्तींचे शैक्षणिक उपयोजन (अ) थॉर्नडाइकची उपपत्ती (आ) पाव्हलाव्ह व स्कीनरची उपपत्ती (इ) क्लार्क हल्लची उपपत्ती (ई) गुथीची उपपत्ती (उ) समष्टिवादी उपपत्ती .

अध्ययन संक्रमण
अध्ययन अक्षमता

एम.ए. (शिक्षणशास्त्र)

EDU ५२५

शिक्षणाचे मानसशास्त्रीय यथार्थदर्शन

घटक 1 : शैक्षणिक मानसशास्त्र स्वरूप, व्याप्ती व अभ्यासपद्धती

घटक 2. : वाढ व विकास

घटक 3 : अध्ययन (भाग-1)

घटक 4 : अध्ययन (भाग-2)

घटक 1 : शैक्षणिक मानसशास्त्र स्वरूप, व्याप्ती व अभ्यासपद्धती

मानसशास्त्राच्या विकासाचे टप्पे मानसशास्त्र : एक विज्ञान मानसशास्त्रातील विविध संप्रदाय ,शैक्षणिक मानसशास्त्रीय विचारांचा उद्गम व विकास ,शैक्षणिक मानसशास्त्राचे स्वरूप ,शैक्षणिक मानसशास्त्राची व्याप्ती, मानसशास्त्राच्या आणि शैक्षणिक मानसशास्त्राच्या अभ्यासपद्धती.

घटक 2: वाढ व विकास

वाढ व विकासाचा अर्थ आणि स्वरूप, विकासाची प्रमुख तत्त्वे, विकासाच्या उपपत्ती ,विकासावर परिणाम करणारे घटक, व्यक्तिभेद विकासाची विविध क्षेत्रे .

घटक3: अध्ययन (भाग-1)

अध्ययन सिद्धांत अध्ययन सिद्धांताचे वर्गीकरण समकालीन अध्ययन सिद्धांत - (क) स्क्रीनरचे साधक अभिसंधान (ख) बांदुराचा सामाजिक अध्ययन सिद्धांत (ग) गॅनेचा सर्वसमावेशक वर्तनवादी दृष्टिकोन (घ) ब्लूमचा प्रभुत्व प्राप्ती अध्ययन सिद्धांत (च) लेविनचा क्षेत्रीय सिद्धांत (छ)

आसुबेलचा अर्थपूर्ण शाब्दिक अध्ययन सिद्धांत (ज) रॉजर्सचा अध्ययन स्वतंत्रता सिद्धांत (झ) बुनरचा बोधात्मक संरचना सिद्धांत .

घटक 4 अध्ययन (भाग-2)

अध्ययनावर परिणाम करणारे आंतरिक घटक अध्ययनावर परिणाम करणारे परिस्थितिजन्य घटक विविध बाबींचे अध्ययन (अ) कौशल्य संपादन (आ) शाब्दिक अध्ययन (इ) संकल्पना अध्ययन (ई). सामान्यीकरण अध्ययन (उ) समस्या उकलन (ऊ) भावात्मक अध्ययन विविध अध्ययन उपपत्तींचे शैक्षणिक उपयोजन (अ) थॉर्नडाइकची उपपत्ती (आ) पाव्हलाव्ह व स्कीनरची उपपत्ती (इ) क्लार्क हल्लची उपपत्ती (ई) गुथीची उपपत्ती (उ) समष्टिवादी उपपत्ती .

अध्ययन संक्रमण
अध्ययन अक्षमता

एम.ए. (शिक्षणशास्त्र)

EDU ५२६

व्यक्तिमत्त्वातील मानसशास्त्रीय यथार्थदर्शन

घटक 5 : बुद्धिमत्ता

घटक 6 : सर्जनशीलता

घटक 7 : व्यक्तिमत्त्व

घटक 8 अध्यापनाचे व अध्यापकाचे मानसशास्त्र

घटक 9 : भारतीय मानसशास्त्र

घटक 5 : बुद्धिमत्ता

बुद्धीच्या दृष्टिकोनाचे वर्गीकरण , बुद्धीच्या व्याख्या आणि स्पष्टीकरण, बुद्धिमत्तेची आधुनिक संकल्पना , बुद्धीचे (सिद्धांत) उपपत्ती ,गिलफोर्डचे S.I. Model, थॉमसनचा घटक सिद्धांत, कॅटेलचा बुद्धीचा सिद्धांत, स्फटिकमय बुद्धिमत्ता -, स्टर्नबर्गचा सिद्धांत मेंदूतील डावा व उजवा अर्धगोल सिद्धांत ,बुद्धिमापन चाचण्यांचे वर्गीकरण , बुद्ध्यांक बुद्धिमापन चाचण्यांचे महत्त्व .

घटक 6 : सर्जनशीलता

सर्जनशीलता म्हणजे काय ? सर्जनशीलता अभ्यासाचे दृष्टिकोन सर्जनशीलतेचे घटक सर्जनशीलतेचे मापन सर्जनशीलतेशी संबंधित बाबी सर्जनशीलतेचा विकास शैक्षणिक सूचितार्थ .

घटक 7 : व्यक्तिमत्त्व

व्यक्तिमत्त्व - अर्थ, स्वरूप, व्याख्या व्यक्तिमत्त्व विकास - परिणाम करणारे घटक व्यक्तिमत्त्व उपपत्ती व्यक्तिमत्त्व

मापन एकात्म संतुलित व्यक्तिमत्त्व व विषमायोजित असंतुलित व्यक्तिमत्त्व व्यक्तिमत्त्व अभ्यासाचे शैक्षणिक महत्त्व .

घटक 8 : अध्यापनाचे व अध्यापकाचे मानसशास्त्र

अध्यापनाचे स्वरूप व व्याख्या शिक्षक वर्तन , वर्गातील आंतरक्रिया व विद्यार्थ्यांची अध्ययन निष्पत्ती शिक्षक विचारप्रक्रिया सामाजिक मध्यस्थप्रक्रिया शैक्षणिक मध्यस्थप्रक्रिया विद्यार्थी विचारप्रक्रिया , अध्यापन संशोधनातील दोन मतप्रवाह अध्यापनाच्या संभवनीय सिद्धांत किंवा उपपत्तीचे स्वरूप.

घटक 9 : भारतीय मानसशास्त्र

मानस संकल्पना व त्याची कार्ये प्रज्ञा-प्रतिभा संकल्पना व्यक्तिमत्त्वे विकासाची संकल्पना भारतीय मानसशास्त्रातील संकल्पनांचे शैक्षणिक महत्त्व .

अनुदेशनप्रणाली अभिकल्प (EDU 527)

घटक 1 : शिक्षणासाठी प्रणाली मार्ग

घटक 2 : शिक्षण, अनुदेशन व प्रशिक्षण

घटक 3 : काही मतप्रणालींच्या अध्ययनाचे स्वरूप

घटक 1 शिक्षणासाठी प्रणाली मार्ग

प्रणाली म्हणजे काय?, प्रणाली मार्ग व पद्धतशीर मार्ग, शिक्षण प्रणालीचे प्रतिमान .

घटक 2 शिक्षण, अनुदेशन व प्रशिक्षण

शिक्षण, अनुदेशन, प्रशिक्षण.

।

घटक 3 काही मतप्रणालींच्या अध्ययनाचे स्वरूप

अध्ययन, वर्तनवादी उपपत्ती , बोधात्मक दृष्टिकोन , संशोधनात्मक मतप्रणाली लाया, प्रभुत्व अध्ययन प्रतिमान श्रेणीबद्ध वर्गीकरणात्मक मार्ग .

अनुदेशनप्रणाली अभिकल्प (EDU 528)

घटक 4 : अनुदेशन अभिकल्पासाठी प्रतिमाने व

पृथक्करण

घटक 5 : अनुदेशन अभिकल्प म्हणजे काय?

घटक 6 : उद्दिष्टे व त्यांची मांडणी

घटक 7 : पाठ्यक्रम

घटक 4 अनुदेशन

अभिकल्पासाठी प्रतिमाने

व पृथक्करण

आराखड्याच्या नियोजनासाठी प्रणाली प्रतिमान, गरजांचे पृथक्करण, गरजांचे परीक्षण, कार्य पृथक्करण

घटक 5 अनुदेशन अभिकल्प म्हणजे काय?

अध्यासक्रम व पाठ्यक्रम, सुस्पष्ट अध्यासक्रमाची गरज

घटक 6 उद्दिष्टे व त्यांची मांडणी

उद्दिष्टे म्हणजे काय ?, साध्ये, ध्येये, उद्दिष्टे व प्राप्त उद्दिष्टे, उद्दिष्ट - विरोधी मत, उद्दिष्टे लेखन, कृतिदर्शक क्रियापदांना महत्त्व -

घटक 7 पाठ्यक्रम

आशय निवड, आशयाची क्रमवार

मूल्यनिर्धारण आणि मूल्यमापन (EDU531)

घटक 1 : मूल्यनिर्धारण, मापन आणि मूल्यमापन

घटक 2 : शिक्षण व परीक्षाविषयक दृष्टिकोन

घटक 3 : शैक्षणिक मूल्यनिर्धारणाचा पाया

घटक 4 : शैक्षणिक मापन

घटक 5 : परीक्षेचे प्रकार आणि कसोट्या

घटक 6 : कसोटीचा विकास

घटक 7 : कसोटी आणि प्रश्न पृथक्करण

घटक 1 : मूल्यनिर्धारण, मापन आणि मूल्यमापन

मूल्यनिर्धारणाची संकल्पना, मापनाची संकल्पना , मूल्यमापनाची संकल्पना

घटक 2 : शिक्षण व परीक्षाविषयक दृष्टिकोन

विद्यापीठांची भूमिका आणि कार्ये , शैक्षणिक उद्दिष्टांची निश्चिती, अध्यापनाच्या उद्दिष्टांची निश्चिती व निर्मिती, वर्तनविषयक उद्दिष्टांचे लेखन , शैक्षणिक मूल्यनिर्धारणाची संकल्पना, मूल्यनिर्धारणाची भूमिका , शैक्षणिक मूल्यमापनाची प्रतिमाने, त्रिस्तरीय परीक्षा पद्धती , परीक्षा पद्धतीत सुधारणा करण्याची गरज शिप सामानामक जाम विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे कृति-नियोजन

घटक 3: शैक्षणिक मूल्यनिर्धारणाचा पाया

अंतर्गत व बहिर्गत परीक्षांची गरज , परीक्षा प्रक्रियेची सुधारणा, परिणामकारी परीक्षांच्या गरजा, व्यापक मूल्यमापनाचा सैद्धांतिक पाया , विद्यार्थी विकासाच्या प्रावीण्येतर पैलूंच्या मूल्यमापनाची गरज, बोधात्मक पैलूंव्यतिरिक्त विकासाचे इतर पैलू , प्रावीण्येतर विकास पैलूंच्या मूल्यमापनाची साधने , मूल्यनिर्धारणाचा अर्थपूर्ण अहवाल

घटक 4: शैक्षणिक मापन
मापनाची व्याख्या, मापन श्रेणी

घटक 5: परीक्षेचे प्रकार आणि कसोट्या
परीक्षा पद्धतीविषयक दृष्टिकोन , हेतूनुसार चाचण्यांचे वर्गीकरण, योग्य कसोटीची निवड

घटक6:कसोटीचा विकास
कसोटी रचनेतील टप्पे , कसोटीची पूर्वचाचणी किंवा कसोटीचे पूर्वपरीक्षण, बहुपर्यायी प्रश्नांची निर्मिती, बहुपर्यायी प्रश्नांचे विविध प्रकार

घटक 7 : कसोटी आणि प्रश्न पृथक्करण
कसोटी आणि प्रश्नांच्या पृथक्करणाची गरज, कसोटी आणि प्रश्न पृथक्करणाची कार्ये , कसोटीचा दर्जा उंचविण्यासाठी पृथक्करण, कसोटी आणि प्रश्नांच्या पृथक्करणासाठी सांख्यिकी, विश्वसनीयता, विश्वसनीयतेचे मापन , विमलयातीयतेवर प्रभाव, प्रश्नांचे पृथक्करण, सौकर्य मूल्य/ सुकरता मूल्य, भेदमूल्य सूचकांक (भेदनशक्ती निर्देशांक)

कसोटी रचनेतील टप्पे , कसोटीची पूर्वचाचणी किंवा कसोटीचे पूर्वपरीक्षण, बहुपर्यायी प्रश्नांची निर्मिती, बहुपर्यायी प्रश्नांचे विविध प्रकार

घटक 7 : कसोटी आणि प्रश्न पृथक्करण
कसोटी आणि प्रश्नांच्या पृथक्करणाची गरज, कसोटी आणि प्रश्न पृथक्करणाची कार्ये , कसोटीचा दर्जा उंचविण्यासाठी पृथक्करण, कसोटी आणि प्रश्नांच्या पृथक्करणासाठी सांख्यिकी, विश्वसनीयता, विश्वसनीयतेचे मापन ,

विमलयातीयतेवर प्रभाव, प्रश्नांचे पृथक्करण, सौकर्य मूल्य/ सुकरता मूल्य, भेदमूल्य सूचकांक (भेदनशक्ती निर्देशांक)

शिक्षणातील आणि मूल्यमापन (EDU532)

घटक 8 : कसोटीतील प्राप्तांक आणि त्याचे अर्थ
घटक 9 : श्रेणी निर्धारणाचे तंत्र आणि तत्त्व
घटक 10 : प्रश्नपेढी
घटक 11 : प्रभुत्व अध्ययन आणि परीक्षण
घटक 12 : मूल्यमापन म्हणजे काय ?
घटक 13 : मूल्यमापनाचे हेतू आणि ध्येये
घटक 14 : मूल्यमापन प्रतिमाने
घटक 15 : मूल्यमापनातील काही महत्त्वाचे विषय

घटक8: कसोटीतील प्राप्तांक आणि त्यांचे अर्थ
मूल्यमापनातील महत्त्वाचे तीन टप्पे, कसोटी प्राप्तांकाचे अर्थनिर्वचन करण्याची गरज, कसोटी प्राप्तांकाच्या अर्थनिर्वचनासाठी वर्णनात्मक सांख्यिकीचा वापर . प्राप्तांकांचे प्रकार , : कच्चे व साधित प्राप्तांक , सुट्या प्राप्तांकांचे अर्थनिर्वचन , प्राप्तांकांच्या गटाचे अर्थनिर्वचन , प्रमाणित कसोट्यांमधील प्राप्तांकांचे अर्थनिर्वच, शिक्षकनिर्मित चाचण्या व गृहपाठाच्या साहाय्याने अनुमान प्रक्रिया

घटक 9: श्रेणी निर्धारणाचे तंत्र आणि तत्त्व
विद्यार्थ्यांच्या संपादनाचे अहवाल तयार करताना येणाऱ्या समस्या, श्रेणी निर्धारणाचे फायदे , श्रेणी निर्धारणाची तत्त्वे , श्रेणी निर्धारणाची प्रतिमाने , श्रेणी मापनाचे प्रकार ,श्रेणी निर्धारणाचे तंत्र, श्रेणी बिंदू सरासरी

घटक 10: प्रश्नपेढी
प्रश्नपेढीची संकल्पना , प्रश्नपेढीची विकास प्रक्रिया , महाविद्यालयातील प्रश्नपेढी, प्रश्नपेढीचा वापर

घटक 11: प्रभुत्व अध्ययन आणि परीक्षण
अध्यापनातील मूल्यमापनाची भूमिका , मूल्यमापन पद्धतींचे प्रकार, मूल्यमापन आणि प्रभुत्व अध्ययन , निकषानुसारी कसोटीची सप्रमाणता आणि विश्वसनीयता , प्रभुत्व अध्ययनाच्या मापनातील समस्या का

घटक 12: मूल्यमापन म्हणजे काय?

मूल्यमापनाच्या व्याख्या, मूल्यमापनाच्या मर्यादा

घटक 13: मूल्यमापनाचे हेतू आणि ध्येये

गरजांचे मूल्यनिर्धारण करण्यासंबंधीचा अभ्यास , निर्णय निश्चितीसाठी मूल्यमापन , सातत्याने व समावेशक मूल्यमापन, ध्येयमुक्त मूल्यमापन

घटक 14: मूल्यमापन प्रतिमाने

स्वाभाविक मूल्यमापन, निष्पक्षपाती मूल्यमापन, डेलपी तंत्र, आदान-प्रदानात्मक मूल्यमापन , मूलगामी मूल्यमापन , प्रतिसादात्मक मूल्यमापन, विरोधात्मक मूल्यमापन

घटक 15: मूल्यमापनातील काही महत्त्वाचे

मूल्यमापनकर्त्याची भूमिका , मूल्यमापनाची कार्ये, मूल्यमापनाची लक्ष्ये, आचारनीती

शिक्षणातील संज्ञापन प्रकार (EDU533)

घटक 1 : संज्ञापन प्रक्रिया

घटक 2 : परिणामकारक शैक्षणिक संज्ञापन

घटक 3 : उच्च शिक्षणातील अनुदेशन प्रकार

घटक 4 : अनुदेशनाच्या प्रत्यक्ष पद्धती

घटक 1 : संज्ञापन प्रक्रिया

संज्ञापन म्हणजे काय?, संज्ञापनाचे वर्गीकरण, संज्ञापन-चक्र, संज्ञापनाची प्रतिमाने, शैक्षणिक संज्ञापन

घटक 2: परिणामकारक शैक्षणिक संज्ञापन

अध्ययनार्थ्यांच्या गुणवैशिष्ट्यांचे वर्गीकरण , अध्ययन पर्यावरण निर्मिती , हेतू, ध्येये व उद्दिष्टे , अनुदेशनाचा अभिकल्प व आराखडा, अनुदेशन प्रक्रियेचे मूल्यमापन

घटक 3 : उच्च शिक्षणातील अनुदेशन प्रकार

अनुदेशनरचना प्रकार म्हणजे काय?, रचनाप्रकाराचे वर्गीकरण, अध्ययन अध्यापनाच्या विविध पद्धती

घटक 4: अनुदेशनाच्या प्रत्यक्ष पद्धती

व्याख्यानपद्धती, परिसंवाद, गटचर्चा, अभ्याससत्र, भूमिका पालन व अभिरूपता

दूरशिक्षणातील संज्ञापन मार्ग (EDU534)

घटक 5 : शैक्षणिक श्राव्य कार्यक्रम

घटक 6 : अनुदेशन व्हिडीओ व अनुदेशन क्रमान्वित कार्यक्रम

घटक 7 : मुद्रित अनुदेशन साहित्य

घटक 8 : दूरशिक्षणातील संज्ञापनाचे विविध रचना-प्रकार

घटक 5 : शैक्षणिक श्राव्य कार्यक्रम

शिक्षणातील इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे , शैक्षणिक श्रवणकार्ये , श्रवण संहिता, ध्वनिमद्रण प्रक्रिया, श्रवण कार्यक्रमाचे

घटक 6 : अनुदेशन व्हिडीओ व अनुदेशन क्रमान्वित कार्यक्रम

अनुदेशन दूरदर्शन व व्हिडीओ कार्यक्रम , दूरदर्शन व्हिडीओचे प्रकार , फायदे व मर्यादा , व्हिडीओ संहिता: रचना, वेगवेगळे अनुबंध व निर्मिती, व्हिडीओ यंत्रसामुग्री व त्याचा उपयोग , अनुदेशन क्रमान्वित कार्यक्रम , अनुदेशन व्हिडीओ

घटक 7 : मुद्रित अनुदेशन साहित्य

अनुदेशन पाठाची प्रमुख वैशिष्ट्ये , लेखनासाठी तयारी , काही अध्यापन संकल्पना व अनुदेशन पाठ , अध्ययन उपपत्ती व अनुदेशन पाठ , अनुदेशन पाठ लेखन , मुद्रित साहित्याची अशाब्दिक बाजू, अनुदेशन पाठाचे, ल्यमापन

घटक 8: दूरशिक्षणातील संज्ञापनाचे विविध रचना-प्रकार

द्विमार्गी प्रतिमान , पत्रव्यवहाराद्वारे अध्यापन , दूरध्वनीद्वारे अध्यापन, वैयक्तिक मार्गदर्शन, टी-गट आंतरक्रियाला शैक्षणिक व्यवस्थापन (EDU 535)

घटक 01 शैक्षणिक व्यवस्थापन व प्रशासन

घटक 02 निर्णय क्षमता

घटक 03 संघटन

घटक 04 नेतृत्व

घटक 01 शैक्षणिक व्यवस्थापन व प्रशासन

शैक्षणिक प्रशासन , शैक्षणिक व्यवस्थापन मुलभूत कार्ये , व्यवस्थापन साधनस्रोत,

घटक 02 निर्णय क्षमता

निर्णय घेण्याची प्रक्रिया, निर्णयांचे प्रकार

घटक 03 संघटन

संघटन : व्यावहारिक संबोधन व व्याख्या , शैक्षणिक संघटन स्वरूप, संघटनेचे महत्व , परिणामकारक संघटनांसाठी निकष, संघटनातील विविध अधिकार - जबाबदाऱ्यांचे नियोजन व वितरण , उपलब्ध साधनसंपत्ती व उद्दिष्ट सध्या करण्यासाठी त्यांचा महत्तम उपयोग

घटक 04 नेतृत्व

नेतृत्वाची गरज, नेतृत्व : व्यवस्थापकीय संकल्पना, नेतृत्व : शैली व प्रकार, प्रभावी नेतृत्वासाठी आवश्यक गुण, नेत्याचे कार्य

शैक्षणिक व प्रशासन (EDU 536)

घटक 05 पर्यवेक्षण आणि नियंत्रण

घटक 06 साधनस्रोत व्यवस्थापन

घटक 07 प्रशासन संशोधन आणि

नियोजनपूर्वक परिवर्तन

घटक 08 भारतातील शिक्षणप्रणाली व

प्रशासकीय संरचना

घटक 05 पर्यवेक्षण आणि नियंत्रण

नियंत्रणाकडून पर्यावेक्षणाकडे - तत्वज्ञानाची बदलेली दिशा , पर्यावेक्षणाचा अर्थ, व्याप्ती, कार्य, तत्व आणि पद्धती , व्यक्तीने केलेल्या कामाचा दर्जा ठरविण्याचे निकष , औपचारिक आणि अनौपचारिक पर्यवेक्षण आणि मार्गदर्शन, शाळा तपासणीचे स्वरूप, तत्वे, नियोजन व संघटन, शैक्षणिक कार्यक्रमांची देखरेख व मूल्यमापन

घटक 06 साधनस्रोत व्यवस्थापन

मानवी साधनसंपत्तीचा विकास , शैक्षणिक संस्थांमधील कर्मचार्यांचे व्यवस्थापन , कार्यालयीन व्यवस्थापन , नोंदणी आणि साधनसामग्री, सभा, नमुन्याचे छापील कागद आणि नियंत्रण, काय नोंदवायचे ? , वेळेचे व्यवस्थापन, माहितीचे व्यवस्थापन, कार्यालयाचे आधुनिकीकरण

घटक 07 प्रशासन संशोधन आणि नियोजनपूर्वक परिवर्तन

प्रशासन - एक गतिशील पद्धती , प्रशासन - संशोधन आवश्यक क्षमता , धोरणात्मक परिवर्तनाचा शोध , प्रशासकीय तत्वे , प्रशासकीय उद्दिष्टे , प्रशासकीय माहिती

पद्धती , प्रशासन संशोधन कार्यात संगणकाची गरज , प्रशासकीय नियोजनात नवीन पद्धती

घटक 08 भारतातील शिक्षणप्रणाली व प्रशासकीय संरचना

भारतीय शिक्षणपद्धतीची रचना व वैशिष्ट्य याबाबत शिफारशी, माध्यमिक शिक्षण स्तरावरील पुनर्रचना संबंधित समस्या (महाराष्ट्र राज्य) , शैक्षणिक प्रशासनाबाबत केंद्र सरकारची भूमिका , राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद , राज्य शिक्षण प्रशिक्षण समितीची रचना व कार्य , जिल्हा परिषदेची रचना व कार्य , तालुका पातळीवरील शिक्षण प्रशासन , गाव पातळीवरील शिक्षण प्रशासन , माध्यमिक शाळा संहिता , मान्यतेच्या शर्ती, मंजूरी, मान्यता नाकारणे व काढून घेणे , महाविद्यालयाची संलग्नता व मान्यता याबाबतचे विद्यापीठाचे कार्य

शैक्षणिक नियोजन भाग 1 (EDU 537)

घटक 01 शैक्षणिक नियोजन : संबोध आणि विविध प्रकार

घटक 02 भारतातील बहुस्तरीय शैक्षणिक नियोजन

घटक 03 सूक्ष्म स्तर शैक्षणिक नियोजन

घटक 04 शैक्षणिक वित्तव्यवस्था

घटक 01 शैक्षणिक नियोजन : संबोध आणि विविध प्रकार

शैक्षणिक नियोजनाची गरज , शैक्षणिक नियोजन-निर्णयामागील मूलभूत घटक , भारतातील शैक्षणिक नियोजन — ऐतिहासिक ठळक घटना, शैक्षणिक नियोजनाचे दृष्टीकोन : विविध मार्ग

घटक 02 भारतातील बहुस्तरीय शैक्षणिक नियोजन

बहुस्तरीय नियोजन : अर्थ व व्याप्ती, बहुस्तरीय नियोजनाची गरज, बहुस्तरीय नियोजनाचे घटक , पंचवार्षिक योजना व बहुस्तरीय नियोजन

घटक 03 सूक्ष्म स्तर शैक्षणिक नियोजन

सूक्ष्म नियोजनाचे फायदे व त्यातील घटक , गरजांची निश्चिती, विश्लेषणात्मक तंत्रे व दर्शक, शालेय आरेखन व महाराष्ट्र राज्यातील शालेय आरेखनाची स्थिती , शैक्षणिक सुविधांचे नियोजन, प्रकल्प व त्याचे व्यवस्थापन , शैक्षणिक व्यवस्थापन व माहितीची एकात्मिक यंत्रणा

घटक 04 शैक्षणिक वित्तव्यवस्था

शैक्षणिक वित्तव्यवस्था अर्थ आणि तत्वे , शिक्षणातील समस्या व साधनसंपत्तीची उपलब्धता , शिक्षणासाठी वित्तीय सहाय्य, वित्त सुविधांचे स्रोत , अनुदाने – ऐतिहासिक पार्श्वभूमी, शासन कृतीची गरज , भविष्यातील शैक्षणिक जबाबदाऱ्या आणि त्यासाठी लागणारी साधनसंपत्त

शैक्षणिक नियोजन भाग 2(EDU 538)

घटक 5 राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण

घटक 6 शिक्षणाचे अर्थशास्त्र 3

घटक 7 वित्तीय व्यवस्थापन

घटक 8 शैक्षणिक नियोजनाची सांख्यिकी

घटक 5 : राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण

शैक्षणिक धोरण म्हणजे काय?, शैक्षणिक धोरणाच्या निर्मितीची प्रक्रिया, राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण निर्मितीची सर्वसाधारण पद्धती, राष्ट्रीय शिक्षण धोरण निर्मितीच्या प्रक्रियेत सहभागी होणारे महत्त्वपूर्ण घटक शैक्षणिक धोरणाची उगमस्थाने, राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, 1186 ची ठळक वैशिष्ट्ये (सक्षिप्त गोषवारा), राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, 1986 ची प्रमुख वचने, गष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, 1986 कृती-कार्यक्रम, सुधारित राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, 1992, कृती-कार्यक्रम 1992, राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाची महाराष्ट्र राज्यात अमलबजावणी

घटक 6:शिक्षणाचे अर्थशास्त्र

शिक्षण - एक गुंतवणूक, शिक्षणाचा परिव्यय व शिक्षणावर होणारा खर्च, शैक्षणिक परिव्यय-प्रकार, परिव्यय निर्धारित करणारे घटक - वर्गाचा आकार, अध्यापन भार, विविध स्तरावरील पटनोंदणी, इत्यादी, शिक्षण परिव्यय ठरविण्याच्या पद्धती, शिक्षणावरील खर्च व राष्ट्रीय अर्थव्यवस्था

घटक 7 : वित्तीय व्यवस्थापन

वित्तीय व्यवस्थापन - अर्थ, व्याप्ती, वित्तीय विश्लेषण सकल्पना, अर्थ, विश्लेषणाच प्रकार, वित्तीय व्यवस्थापकाची कार्ये, वित्तीय खर्चाची प्रमाण उद्दिष्टे , अर्थसकल्प व अर्थसकल्पीय विश्लेषण, विश्लेषणाची साधने, शिक्षणाच्या वित्तीय व्यवस्थेतील अडचणी शिक्षणासाठी व्यय निर्धारण

घटक 8:शैक्षणिक नियोजनासाठी सांख्यिकी

काही सज्ञाच्या व्याख्या, शैक्षणिक नियोजनातील महत्त्वाची आकडेवारी शिक्षणातील असमानता, शैक्षणिक विकासाचे दर्शक, प्रक्षेपण तत्र

शैक्षणिक नियोजन भाग 2(EDU 539)

घटक 5 राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण

घटक 6 शिक्षणाचे अर्थशास्त्र 3

घटक 7 वित्तीय व्यवस्थापन

घटक 8 शैक्षणिक नियोजनाची सांख्यिकी

घटक 5 : राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण

शैक्षणिक धोरण म्हणजे काय?, शैक्षणिक धोरणाच्या निर्मितीची प्रक्रिया, राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण निर्मितीची सर्वसाधारण पद्धती, राष्ट्रीय शिक्षण धोरण निर्मितीच्या प्रक्रियेत सहभागी होणारे महत्त्वपूर्ण घटक शैक्षणिक धोरणाची उगमस्थाने, राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, 1186 ची ठळक वैशिष्ट्ये (सक्षिप्त गोषवारा), राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, 1986 ची प्रमुख वचने, गष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, 1986 कृती-कार्यक्रम, सुधारित राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, 1992, कृती-कार्यक्रम 1992, राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाची महाराष्ट्र राज्यात अमलबजावणी

घटक 6:शिक्षणाचे अर्थशास्त्र

शिक्षण - एक गुंतवणूक, शिक्षणाचा परिव्यय व शिक्षणावर होणारा खर्च, शैक्षणिक परिव्यय-प्रकार, परिव्यय निर्धारित करणारे घटक - वर्गाचा आकार, अध्यापन भार, विविध स्तरावरील पटनोंदणी, इत्यादी, शिक्षण परिव्यय ठरविण्याच्या पद्धती, शिक्षणावरील खर्च व राष्ट्रीय अर्थव्यवस्था

घटक 7 : वित्तीय व्यवस्थापन

वित्तीय व्यवस्थापन - अर्थ, व्याप्ती, वित्तीय विश्लेषण सकल्पना, अर्थ, विश्लेषणाच प्रकार, वित्तीय व्यवस्थापकाची कार्ये, वित्तीय खर्चाची प्रमाण उद्दिष्टे , अर्थसकल्प व अर्थसकल्पीय विश्लेषण, विश्लेषणाची साधने, शिक्षणाच्या वित्तीय व्यवस्थेतील अडचणी शिक्षणासाठी व्यय निर्धारण

घटक 8:शैक्षणिक नियोजनासाठी सांख्यिकी

काही सज्ञाच्या व्याख्या, शैक्षणिक नियोजनातील महत्त्वाची आकडेवारी शिक्षणातील असमानता, शैक्षणिक विकासाचे दर्शक, प्रक्षेपण तत्र

निरंतर शिक्षण EDU 540

घटक 4 . निरंतर शिक्षणातील प्रौढ अध्यापनाची अंगे

घटक 5 : निरंतर शिक्षणातील दळणवळण (संज्ञापन) (Communication)

घटक 6 : निरंतर शिक्षणाचे प्रशासन आणि व्यवस्थापन

घटक 4 : निरंतर शिक्षणातील प्रौढ अध्यापनाची अंगे
प्रौढ अध्ययनार्थींसाठी अध्ययनाचे वातावरण , प्रौढांना शिकण्यास मदत करण्याची कला, कार्यक्रमांचे आयोजन

घटक 5 : निरंतर शिक्षणातील दळणवळण (संज्ञापन) (Communication)

दळणवळणाची माध्यमे आणि प्रौढांचे अध्ययन , निरंतर शिक्षणाचे माध्यम संघटन , नवीन माध्यमे व त्यांची प्रौढशिक्षणातील भूमिका, निरंतर शिक्षणामध्ये जनसंपर्काच्या माध्यमाची भूमिका

घटक 6 : निरंतर शिक्षणाचे प्रशासन आणि व्यवस्थापन

निर्णयक्षमता, नियोजन व अंमलबजावणी , देखरेख आणि मूल्यमापन, प्रत्याभरण, अंदाजपत्रक आणि आर्थिक नियोजन

५४१ EDU ५४२

अनौपचारिक शिक्षण EDU 541

घटक 1 : अनौपचारिक शिक्षणाचे संबोध

घटक 2 अनौपचारिक शिक्षणपद्धतीत थोर विचारवंतांचे योगदान

घटक 3 . विकसनशील देशांचे अनौपचारिक शिक्षणातील प्रयोग

घटक 4 . भारतातील साक्षरता व प्राथमिक शिक्षण ह्यांमधील समस्या

घटक 1 : अनौपचारिक शिक्षणाचे संबोध

शिक्षणप्राप्तीच्या तीन वाटा, अनौपचारिक शिक्षणाचा इतिहास, अनौपचारिक शिक्षणाच्या व्याख्या, शिक्षणपद्धतीचा वेगळेपणा – फरक, अनौपचारिक शिक्षणाचे आणखी काही मार्ग

घटक 2 : अनौपचारिक शिक्षणपद्धतीत थोर विचारवंतांचे योगदान

महात्मा गांधी, रवींद्रनाथ टागोर, पाऊलो फ्रिअरी, इव्हान इलिच , जे.पी. नाईक

घटक 3 : विकसनशील देशांचे अनौपचारिक शिक्षणातील प्रयोग

फिलिपाइन्समधील विविध अनौपचारिक शिक्षण कार्यक्रम, थायलंडमधील औपचारिक-अनौपचारिक शिक्षणाचा समन्वय, टांझानियातील जनता विकास, शेती विस्तार आणि सेवांतर्गत प्रशिक्षण, इंडोनेशियातील पेनमास प्रकल्प

घटक 4 : भारतातील साक्षरता व प्राथमिक शिक्षण ह्यांमधील समस्या

साक्षरता व प्राथमिक शिक्षण : मूलभूत संकल्पना व गरज , साक्षरता व प्राथमिक शिक्षण : परस्परपूरकता, भारतातील साक्षरतेची पार्श्वभूमी व सद्यःस्थिती , प्राथमिक शिक्षण : सार्वत्रिकीकरण व सद्यःस्थिती, आर्थिक, सामाजिक, प्रादेशिक असमानता , प्राथमिक शिक्षणाच्या सार्वत्रिकीकरणात येणारे अडसर व उपाय अनौपचारिक शिक्षण : एक नवा पर्याय , अनौपचारिक शिक्षणाची वाटचाल, सद्यःस्थिती आणि उणिवा , प्राथमिक शिक्षण व मुली, प्राथमिक शिक्षण व बालकामगार

अनौपचारिक शिक्षण भूमिका EDU 542

घटक 5 : शासकीय व अशासकीय संस्थांची

अनौपचारिक शिक्षणाबाबत भूमिका

घटक 6 : अनौपचारिक शिक्षणातील अध्ययन-अध्यापन तंत्रे आणि मूल्यमापन

घटक 7 : अनौपचारिक शिक्षणाची आर्थिक बाजू

घटक 5 : शासकीय व अशासकीय

संस्थांची अनौपचारिक शिक्षणाबाबत भूमिका

अनौपचारिक शिक्षण ह्या संज्ञेचा अर्थ, अनौपचारिक शिक्षणातील प्रौढ शिक्षणाचे महत्त्व , प्रौढ शिक्षणाचा कार्यक्रम : शासकीय आणि अशासकीय संस्थांची भूमिका, शासकीय व अशासकीय संस्थांच्या प्रौढ शिक्षणातील कार्यपद्धती

घटक 6 : अनौपचारिक शिक्षणातील अध्ययन -

अध्यापन तंत्रे आणि मूल्यमापन

शिक्षणापासून वंचित झालेले दुर्बल घटक आणि त्यांची वैशिष्ट्ये अनौपचारिक शिक्षणपद्धतीची संकल्पना, अनौपचारिक शिक्षणपद्धतीची तंत्रे , अध्ययनाचे सिद्धांत, अध्ययनपद्धती, अध्यापनपद्धती, अनौपचारिक शिक्षणातील मूल्यमापन, सामाजिक परिवर्तनाची

घटक 7 : अनौपचारिक शिक्षणाची आर्थिक बाजू

अनौपचारिक शिक्षण व त्याचे विविध प्रकार, अनौपचारिक शिक्षणातील खर्चाच्या विविध बाबी , अनौपचारिक शिक्षणाची सामाजिक बाजू , अनौपचारिक शिक्षणाची आर्थिक बाजू, अनौपचारिक शिक्षणासाठी उपलब्ध असलेली आर्थिक आणि मानवी साधने विविध पंचवार्षिक योजनांतील आर्थिक तरतुदी, खर्च - लाभ पृथक्करण